

มฤตยูมฤตยูพิชัย

พิชัยมฤตยู

๒ IN ๑

๓

จุดตุลกายตุล วณณา

- ๐ มาตูปิตุอุปฏฐานกถา
- ๐ ปุตตทวารสงคหกถา
- ๐ อนากุลกมมุตกถา

ขุททกปาเจ มงคลสูตร

เอวมเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สวตถึยํ วิหริติ เขตวเน อนาถปิณฑิกัสส อาราเม ฯ อถโข
อญญตรา เทวดา อภิกกนฺตาย รตติยา อภิกกนฺตวณฺณา เกวลกปฺปิ เขตวนํ โอบาเสตฺวา เยน ภควา
เตนุปลงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมณฺตํ อฏฺฐาสิ ฯ เอกมณฺตํ จิตฺตา โข สา เทวดา
ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌมาสิ

พหู เทวา มนุสฺสา จ
อากงฺขมานา โสตุถานํ
อเสวนา จ พาลานํ
ปุชฺชา จ ปุชฺชนียานํ
ปฏฺฐิรูปเทสฺวาโส จ
อตฺตสมฺมาปณฺธิ จ
พาหุสจฺจญฺจ สิปปญฺจ
สุภาสิตา จ ยา วาจา
มาตาปิตุอุปฏฺฐานํ
อนากุลา จ กมฺมมฺตา
ทานญฺจ ฌมฺมจริยา จ
อนวชฺชานิ กมฺมานิ
อารตี วิรตี ปาปา
อปรฺปมาโท จ ฌมฺเมสุ
คารโว จ นิวาโต จ
กาเลน ฌมฺมสฺสวณํ
ชนฺตี จ โสวจฺสุสตา
กาเลน ฌมฺมสากจฺฉา
ตโป จ พุรฺหุ มจฺริยญฺจ
นิพฺพานสจฺฉิกิริยา จ
ผุฏฺฐสฺส โลกฌมฺเมหิ
อโสภํ วิรชํ เขมํ
เอตาทีสานิ กตฺวาน
สพฺพตฺถ โสตุถิ คจฺฉนฺติ

มจฺคลานิ อจินฺตยฺ
พฺรุหิ มจฺคลมุตฺตมํ ฯ
ปญฺชิตานญฺจ เสวนา
เอตมฺมจฺคลมุตฺตมํ ฯ
ปุพฺพเพ จ กตฺปุญฺญตา
เอตมฺมจฺคลมุตฺตมํ ฯ
วินโย จ สฺลิกฺขิตฺโต
เอตมฺมจฺคลมุตฺตมํ ฯ
ปุตฺตทารสฺส สงฺคโห
เอตมฺมจฺคลมุตฺตมํ ฯ
ฌาตกานญฺจ สงฺคโห
เอตมฺมจฺคลมุตฺตมํ ฯ
มชฺชปานา จ สญฺจโม
เอตมฺมจฺคลมุตฺตมํ ฯ
สนฺตฺฎฺฐี จ กตฺญฺญตา
เอตมฺมจฺคลมุตฺตมํ ฯ
สมณานญฺจ ทสฺสนํ
เอตมฺมจฺคลมุตฺตมํ ฯ
อริยสจฺจานทสฺสนํ
เอตมฺมจฺคลมุตฺตมํ ฯ
จิตฺตํ ยสฺส น กมฺปติ
เอตมฺมจฺคลมุตฺตมํ ฯ
สพฺพตฺถมปฺราชิตา
ตฺนุเตสํ มจฺคลมุตฺตมฺนฺติ ฯ

มจฺคลสูตรํ นิฏฺฐิตํ ฯ

กิตติคุณปดด้

ตติยคาลัยตถ วรรณนา

พาหุสจจกถา

ลึปปกถา

วินยกถา

สุภาสิตวาจากถา

จตุตถคาลัยตถ วรรณนา

มาตาปิตุอุปฏจานกถา

ปุตุตทารสงคหกถา

อนากุลกมฺมนตกถา

พรรณนาความแห่งคาถาที่ ๔

[๒๙๑] พึงทราบวินิจฉัยในคาถาที่ ๔:- การบำรุงมารดาบิดา ชื่อว่า มาตาปิตุอุปภูษาน. คำว่า **ปุตตทวารุส** เป็นจตุตถวิภक्ति ลงในสัมปทาน. อาจารย์บางพวกล่าว่า “เป็นฉัฏฐวิภक्तिลงในกรรม” ก็มี. ท่านกล่าวไว้ในอรรถกถาว่า **ปุตตานญจ ทวารานญจ** เพื่อแสดงว่า ในบทว่า **ปุตตทวารุส** แม่นี้ พึงถือเอาความว่า **ปุตตทวาราน** เหมือนในประโยคนี้นี้ว่า **ปุพเพ สัจฉินญานิ กตวา ตํ ปจฺจเวกฺขติ** ท่านถือเอาความในอรรถแห่งพหุวจนะว่า **ตานิ** ด้วยสามารถเอววจนะว่า **ตํ** ฉะนั้น. การสงเคราะห์ชื่อว่า สังคะ. บทว่า **อนากุลา** ได้แก่อันเว้นจากความเป็นการงานอากุล. การงานทั้งหลายนั้นแล ชื่อว่า กัมมันตะ. บทว่า **เอตํ** ความว่า “เทพดาท่านจงถือว่า “การบำรุงมารดาบิดา ๑ การสงเคราะห์บุตรและภริยา ๑ การงานอันไม่อากุล ๑ กรรม ๓ อย่างมีการบำรุงเป็นต้นนี้ เป็นมงคลอันสูงสุด” ดังนี้.” ความสังเขปในคาถาที่ ๔ นี้เท่านี้. ส่วนความพิสดารในคาถาที่ ๔ นี้ ดังต่อไปนี้

กถาว่าด้วยการบำรุงมารดาบิดา

[๒๙๒] สตรีผู้ยังบุตรให้เกิด ชื่อว่า มารดา. เกิดชื่อว่า บิดา. บรรดามารดาบิดาเหล่านั้น มารดาเหล่านั้นเป็นผู้ทำกิจที่ทำได้ยาก; เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเป็นดาบสชื่อโสณบัณฑิตเมื่อจะประกาศความที่มารดาเป็นผู้ทำกิจที่ทำได้ยากแต่พระราชาในชมพูทวีปทั้งสิ้น จึงกล่าวคาถาเหล่านี้ไว้ในโสณนันทชาดกสัตตตินิบาตว่า

[อุปการคุณของมารดา]

“มารดาเมื่อหวังผลคือบุตร ย่อมมอบน้อมเทพดา ถามถึงฤกษ์ ฤดู และปีทั้งหลาย.

เมื่อมารดาอาบแล้ว ในเพราะฤดู, สัตว์เกิดในครรภ์ย่อมก้าวลง, ด้วยเหตุนั้น มารดา ท่านจึงเรียกว่า “โทหิณี (หญิงแพ่ท้อง),” ด้วยเหตุนั้น

จตุตถคาถายตถวณฺณนา

[๒๙๑] จตุตถคาถาย ๑ มาตาปิตุอุปภูษานนฺติ มาตาปิตุณํ อุปภูษณํ ๑ ปุตตทวารุสชาติ สมฺปทานเณ จตุตถิ ๑ กมฺมณี ฉฉฉิตฺติปิ วทนฺติ ๑ ยถา ปุพฺเพ สัจฉินญานิ กตวา ตํ ปจฺจเวกฺขติตีติ เอตถ ตนฺติ ตานีตี พหุตฺเถ เอกวจนฺวเสนฺตโย คหิตโต เอวมิทาปิ ปุตตทวารานนฺตยตโย คเหตุพฺโพตี ทสฺเสตฺตํ ปุตตทานญจ ทวารานญจตี อฏฺฐกถายํ วุตฺตํ ๑ สจฺจโหตี สจฺจคหฺณํ ๑ อนากุลาตี อากุลภาววิริหิตา ๑ กมฺมมนฺตาตี กมฺมาเนว ๑ เอตฺนฺติ ยมฺจ มาตาปิตุอุปภูษานํ โย จ ปุตตทวารุส สจฺจโห เย จ อนากุลา กมฺมมนฺตา อิหํ อุปภูษานาหิ ติวริํ กมฺมํ อุตฺตมํ มจฺจคฺลนฺติ คณฺหาหิ เทวเตตี อยเมตถ สจฺจเขโป ๑ อยฺนฺเตวตถ วิตถาโร

มาตาปิตุอุปภูษานกถา

[๒๙๒] มาตา นาม ชนิกา ๑ ปิตา นาม ชนโก ๑ เตสุ มาตาว ทูกรกราริกา ตสฺมา สกฺล- ชมฺพตีปฺราชูณฺ์ มาตุ ทูกรกราริกตฺตํ ปกาเสณฺเตน โสณปณฺทิตฺวหฺยตาปสฺสุเตน ภควตา สตฺตตินิปาเต โสณนนฺทชาดเก อีมา คาถา ภาสิตา

อากฺขมานา ปุตฺตผลํ เทวตาย นมสฺสตี
 นกฺขตฺตานี จ ปจฺจตตี อุตฺตสฺวจฺฉรานิ จ ๑
 ตสฺสา อุตฺตลี นหาตาย โหตี คพฺภสฺสวภฺกโม
 เดน โทหิณี โหตี สฺหทา เตน วุจฺจตี ๑